

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 359.09

Смирнов І.Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Логістичні основи ефективної організації туристичного геопростору (на прикладі сакрального туризму)

Розкрито концептуальні основи геологістичної організації туристичного простору на засадах сталого розвитку на прикладі великих міст України (Київ, Львів) та сакрального туризму. Представлено основні складники ефективної геологістичної організації туристичного простору, а саме геологістичну (географічну та логістичну) ідентифікацію туристичних ресурсів, геологістичне планування туристичних потоків, геологістичне проектування інфраструктури туризму та геологістичне проектування ланцюжків поставок для забезпечення інфраструктури туризму. Географічна ідентифікація туристичних ресурсів розуміється як визначення їхньої локалізації з урахуванням існуючих туристичних об'єктів та нових, які споруджуються. Туристичні об'єкти є ніби «туристичними магнітами», які притягують до себе туристопотоки, тому від їхнього розміщення залежить просторова концентрація туристів у місті. З метою уникнення надмірної концентрації туристів, зокрема в центральних частинах міст, слід споруджувати нові туристичні об'єкти (зокрема, пам'ятники) з урахуванням необхідності децентралізації туристичного руху у містах, розпорошення туристичних потоків. Логістична ідентифікація туристичних ресурсів розуміється як визначення їх логістичного потенціалу, тобто максимально можливого туристопотоку, який не порушить засаду сталого розвитку туризму. Геологістична ідентифікація туристичних ресурсів виконується з урахуванням їх поділу на культурно-історичні об'єкти, архітектурні об'єкти та подієві ресурси. Геологістичне планування туристичних потоків полягає у визначенні величини, структури та спрямованості туристопотоків та відповідних потреб туристів першого та другого порядку. Геологістичне проектування інфраструктури туризму означає створення об'єктів туристичної інфраструктури першого та другого порядків для забезпечення відповідних туристичних потреб, а також логістичної інфраструктури для забезпечення потреб туристичної інфраструктури першого та другого порядків. Під геологістичним проектуванням ланцюжків поставок для забезпечення потреб інфраструктури туризму першого та другого порядків мається на увазі логістична та транспортна розробка ланцюжків поставок для забезпечення потреб закладів туристичної інфраструктури та їхніх логістичних партнерів. Розглянуто прикладання концептуальних засад геологістичної організації туристичного простору до сакрального туризму, який характеризується підвищеною «агресивністю» туристичного споживання щодо сакральних об'єктів. Наведено приклади та запропоновано заходи для збереження ресурсної бази сакрального туризму, зокрема це: відокремлення сакральних об'єктів від туристів (загорожі тощо) – на локальному рівні; заборона вивезення фрагментів чи цілих сакральних предметів за межі країни – на національному рівні; створення копій сакральних об'єктів та предметів для демонстрування туристам за допомогою сучасних 3D-технологій; зберігання сакральних предметів у музеях з метою їх збереження і масового експонування туристам.

Ключові слова: туристичний геопростір, сакральний туризм, геологістика, великі міста, геологістичне проектування, туристична інфраструктура.

Смирнов И.Г. Логистические основы эффективной организации туристического геопространства (на примере сакрального туризма). Раскрыто концептуальные основы геологистической организации туристического пространства на принципах устойчивого развития на примере крупных городов Украины (Киев, Львов) и сакрального туризма. Представлены основные составляющие эффективной геологистической организации туристического пространства, а именно геологистическую (географическую и логистическую) идентификацию туристических ресурсов, геологистическое планирование туристических потоков, геологистическое проектирование инфраструктуры туризма и геологистическое проектирование цепочек поставок для обеспечения

инфраструктуры туризма. Географическая идентификация туристических ресурсов понимается как определение их локализации с учетом существующих туристических объектов и новых, строящихся. Туристические объекты являются как бы «туристическими магнитами», которые притягивают к себе туристопотоки, поэтому от их размещения зависит пространственная концентрация туристов в городе. Во избежание чрезмерной концентрации туристов, в том числе в центральных частях городов, следует сооружать новые туристические объекты (в частности, памятники) с учетом необходимости децентрализации туристического движения в городах, распыление туристических потоков. Логистическая идентификация туристических ресурсов понимается как определение их логистического потенциала, то есть максимально возможного туристопотока, который не нарушит принцип устойчивого развития туризма. Геологистическая идентификация туристических ресурсов выполняется с учетом их разделения на культурно-исторические объекты, архитектурные объекты и событийные ресурсы. Геологистическое планирование туристических потоков заключается в определенных величинах, структуры и направленности туристопотоков и соответствующих потребностей туристов первого и второго порядка. Геологистическое проектирование инфраструктуры туризма означает создание объектов туристической инфраструктуры первого и второго порядков для обеспечения соответствующих туристических потребностей, а также логистической инфраструктуры для обеспечения потребностей туристической инфраструктуры первого и второго порядков. Под геологистическим проектированием цепочек поставок для обеспечения потребностей инфраструктуры туризма первого и второго порядков имеется в виду логистическая и транспортная разработка цепочек поставок для обеспечения нужд учреждений туристической инфраструктуры и их логистических партнеров. Рассмотрены приложения концептуальных основ геологистической организации туристического пространства к сакральному туризму, который характеризуется повышенной «агрессивностью» туристического потребления к сакральным объектам. Приведены примеры и предложены меры по сохранению ресурсной базы сакрального туризма, в частности это: отделение сакральных объектов от туристов (ограждения и т.п.) – на локальном уровне; запрет вывоза фрагментов или целых сакральных предметов за пределы страны – на национальном уровне; создание копий сакральных объектов и предметов для демонстрации туристам с помощью современных 3D-технологий; хранения сакральных предметов в музеях с целью их сохранения и массового экспонирования туристам.

Ключевые слова: туристическое геопространство, сакральный туризм, геологистика, крупные города, геологистическое проектирование, туристическая инфраструктура.

Smyrnov I. Geologistics organization of tourism space (case of sacral tourism). Revealed the conceptual framework of logistical organization of tourism space on the principles of sustainable development on the example of Ukraine big cities (Kyiv, Lviv) and sacral tourism. The basic elements of efficient logistical organizations of tourism space, namely the logistical (geographical and logistical) identification of tourism resources, tourist flows logistical planning, logistical design of tourism infrastructure and logistical design of supply chains for tourism infrastructure are disclosed. Geographical identification of tourism resources is understood as determining their location on the basis of where existing and new tourist facilities are being built. Tourist facilities are like "tourism magnets" that attract tourist flows so their placement determines spatial concentration of tourists in the city. In order to avoid excessive concentration of tourists, particularly in the central parts of city a new tourist sites should be built with the need of decentralization of tourism in cities so reaching dispersion of tourist flows. Logistics identification of tourism resources is understood as determining their logistics capacity, ie the maximum possible tourist flows that does not violate the principles of sustainable tourism development. Geographic and logistic identification of tourism resources are performed on the basis of separation of cultural and historical sites, architectural objects and cultural events as tourism resources. logistical planning of tourist flows is determined by their size and structure as well as tourists needs of first and second orders. logistical design of tourism infrastructure means creation of tourist infrastructures of first and second orders to ensure adequate needs of tourist flows and logistical infrastructure – to meet the needs of tourist infrastructure of first and second orders. logistical designing of supply chains to meet the needs of tourism infrastructure of first and second orders means the development of logistics and transport supply chains to meet the needs of tourism infrastructure facilities and their logistics partners. As to applying conceptual foundations of logistical organizations of tourist space to sacral tourism, one has to mention their increased "aggressiveness" of tourist consumption towards sacred objects. The examples and proposed measures to preserve the resource base of sacral tourism are given, particularly: separation of sacred objects from tourists (fences etc.) – on the local level; export ban for fragments or whole sacred objects being out of the country – at the national level; making copies of sacred objects and items to be shown to tourists using modern 3D-technologies; storing sacred objects in museums for preservation purposes and mass exposure to tourists.

Keywords: tourism space, sacral tourism, geologistical, big cities, logistical design, tourism infrastructure.

Постановка наукової проблеми. Нині стало звично говорити про кризовий стан туристичної галузі в Україні (з відомих причин), зменшення туристопотоків, скорочення чисельності та доходів турфірм тощо. Особливо наголошується на зменшенні кількості туристів, зокрема, іноземців, які приїжджають в Україну з метою відвідання найбільших міст – Києва, Харкова, Одеси тощо. Так, по Києву наводиться цифра зменшення туристопотоку за 2015 р. – 40%. Але не всі міста України зазнають втрат туристів у нинішні складні часи. На цьому тлі виділяється Львів, який переживає нині збільшення туристопотоку не тільки українських, але й іноземних туристів. Львів у своєму туристичному розвитку навчився робити з проблем переваги, що приваблює до нього все більше туристів – як українських так і іноземних. Це такий практичний «city brending» (англ. – брендинг міста), який включає у Львові використання усіх тих можливостей для розвитку туризму, які з'явилися у цього міста останнім часом. Приміром це відноситься до міжнародних футбольних матчів, які нині команда «Шахтар» (Донецьк) проводить на львівському стадіоні «Арена Львів». Кожний такий матч супроводжується приїздом до Львова футбольних вболівальників з відповідних країн (Німеччини, Австрії, Туреччини, Словенії тощо). Вони заповнюють львівські готелі, ресторани, кав'ярні – відповідно місто на цьому заробляє. Сьогодні серед туристів стало модно відвідувати не тільки львівські кав'ярні, але й львівські театри, де показують п'єси актуальної патріотичної тематики (зокрема, їхніми героями є учасники АТО), ставлять соціальні опери (вперше в Україні) тощо. А це вже інший, дещо вищий рівень культури Львова, з яким знайомляться туристи.

Літературні джерела та публікації з теми статті включають праці автора [17, 18, 20], Ф. Шандора та М.Кляпа [12], І. Смаля [11], Н. Антонюк та О. Краєвської [1], документи ЄС з сталого розвитку туризму [14, 15, 16, 19], а також матеріали поточної преси [6, 7, 8, 9, 10], зокрема, львівського видання «Високий замок» [3, 4, 5, 13, 21, 22, 23].

Метою статті є розкрити сутність, механізм дії та результативність застосування геологістичного підходу у ефективній організації туристичного простору на прикладі міст Львова та Києва, а також на прикладі сакрального туризму, який характеризується підвищеною «агресивністю» туристичного споживання, що відповідно має наслідком прискоренний знос («амортизацію») ресурсної бази цього різновиду туризму.

Виклад основного матеріалу. Сталий туризм (англ. Sustainable Tourism) – поняття, про актуальність якого нині годі й нагадувати. Так, у ЄС про це наголошується у документі «Європа як найпопулярніший туристичний напрям у світі – нові політичні рамки для європейського туристичного сектору» [14, 15]. Перспективи розвитку сталого туризму пов'язані з новою економічною стратегією ЄС «Європа – 2020 – стратегія інтелектуального, сталого та комплексного розвитку» [16]. Згідно з Лісабонським договором головним завданням Європейської туристичної політики є стимулювання конкурентності туристичного сектору, яка у довготерміновій перспективі спирається на стратегію рівноваги та сталості розвитку цього сектору. Ця стратегія включає чотири основних положення, які, своєю чергою, охоплюють низку заходів у їхніх межах. По-перше, це стимулювання конкурентності туристичного сектору в Європі, по-друге, це розвиток сталого туризму високої якості, по-третє, позиціонування об'єднаної Європи як системи сталих туристичних напрямів високої якості, по-четверте, використання потенціалу різних сфер політики та фінансових інструментів ЄС на користь розвитку сталого туризму [1].

Заходи та фінансове забезпечення розвитку туризму у прикордонних областях України (Львівській, Волинській, Закарпатській) передбачені у рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства (ЄІСП) – ініціативи ЄС, метою якої є розвиток співробітництва між ЄС та партнерськими країнами для забезпечення інтегрованого і сталого розвитку прикордонних регіонів. Складником ЄІСП є програма добросусідства «Польща-Білорусь-Україна», у межах якої фінансуються різноманітні проекти в Україні, зокрема, «Підземний Львів», про який згадувалося вище [19].

Як відомо, розрізняють екологічну, економічну та соціальну сталість. Але в туризмі, основу якого складають туристичні ресурси (і, в першу чергу, природно-рекреаційні, культурно-пізнавальні, подієві тощо [17]), вимога сталості відноситься, перш за все, до необхідності збереження, постійного відновлення та розвитку його ресурсної бази, що і складатиме підставу екологічного, економічного та соціального вимірів сталого розвитку туризму. Про це доводиться нагадувати, оскільки число туристів у світі постійно зростає (станом на 2015 р. воно перевищило 1,133 млрд. осіб), а ресурсна база для задоволення їх туристичних потреб залишається незмінною і обмеженою туристичними можливостями (ресурсами) Землі (якщо не рахувати космічний туризм, але він є поки що закоштовним, щоб набутти масового характеру). Отже, без регулювання туристичних потоків, раціоналізації їхнього географічного розподілу, ефективної логістичної організації туристичного простору проблему забезпечення сталого характеру туризму вирішити неможливо. Звідси зрозуміла актуальність використання в туризмі логістичних та геологістичних підходів (логістики туризму [19]) у різноманітних проектах його розвитку на підставі сталості, зокрема у Києві, Львові та інших містах-туристичних центрах України. Зокрема, у Львові на рівні управління туризму Львівської міської ради значна увага приділяється геологістичному аналізу та упорядкуванню (оптимізації) туристичних потоків та маршрутів з тим, щоб туристи не скупчувалися одночасно в центральній частині міста, зокрема, на площі Ринок та прилеглих вулицях, де зосереджено основні туристичні об'єкти. З цією метою розробляється проект, щоб перерозподілити туристичний потік по не менш цікавих місцях міста за межами центру [3]. Подібний підхід вже нині реалізується при реконструкції проспекту Шевченка у Львові, що має стати другою «площею Ринок», тобто другим важливим туристичним центром міста [4]. У зв'язку з проведенням у Львові Форуму видавців у вересні 2015 р. відзначалося, що Львів виявився не готовим до такої події та великої кількості відвідувачів з України та з інших багатьох країн (зокрема США, Німеччини, Польщі, Білорусі тощо), що скупчувалися у його центрі. Відповідно були переповнені готелі та ресторани (спостерігалися аншлаги), що не сприяло високій якості послуг, які надавалися. За думкою заступника гендиректора львівського готелю «Дністер» О.Гагаріної, Форум став яскравим прикладом туристичного завантаження міста. Це «лакмусовий папірець», який дав змогу визначити, наскільки Львів готовий прийняти певну кількість гостей. Тест показав, що Львів не завжди готовий прийняти значну кількість туристів, які одночасно зосереджуються у центрі. Ця локація не справляється з масовим напливом гостей міста, тому головне із завдань – розширення туристичних меж Львова. У такому випадку потік гостей буде більш рівномірно розподілений, а персонал закладів гостинності краще справлятиметься з його обслуговуванням. Власники закладів громадського харчування повинні ретельніше стежити за подіями у місті, знати календар туристичних подій міста на поточний рік (який має скласти управління туризму), відповідно на ці періоди передбачити найм додаткового персоналу. Натомість через економічну кризу

чимало кав'ярень Львова скоротили штат працівників [5]. Отже, як бачимо, логістичним міркуванням відводиться важливе місце у втіленні концепції «Львів туристичний», що успішно впроваджується у Львові останніми роками. Так, у 2015 р. кількість туристів у Львові перевищила 2 млн. осіб, у той час як відповідний показник 2014 р. склав 1,5 млн., що свідчить про вищу динаміку розвитку туризму у Львові у порівнянні навіть з Києвом, де за означені роки туристопотік зменшився з 2,1 млн. осіб до 1,5 млн., тобто на 40 % (рис. 1).

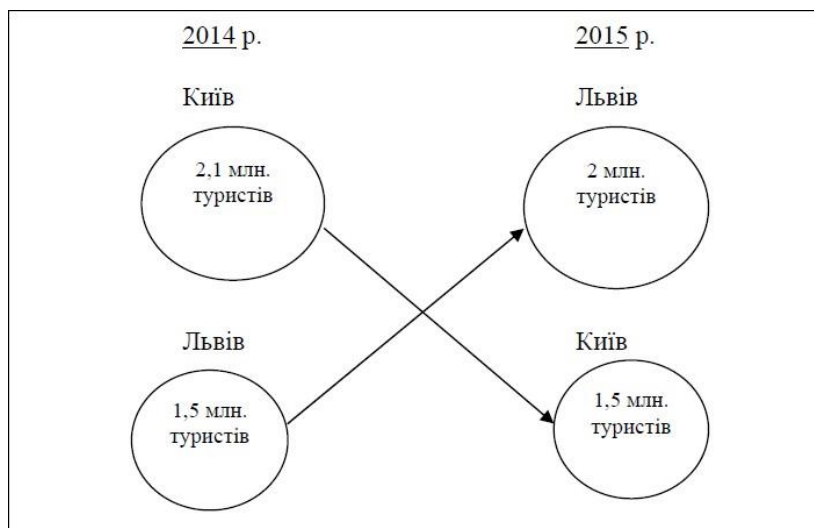

Рис. 1. Туристопотоки у Києві та Львові у 2014-2015 рр.

У Києві у ході реконструкції Подолу, зокрема Конtrakтової площі та вул. Сагайдачного, планується створити єдиний туристичний простір від вул. Володимирської та Андріївського узвозу до вул. Григорія Сковороди та вул. Андріївської. Центром туристичного та культурного «тяжіння» Подолу має стати Конtrakтова площа, на підставі якої буде створено туристичний простір для людей (туристів) усіх вікових категорій та інтересів з режимом пріоритетного пішохідного руху. Практично уся південна частина Подолу – це територія, що належить до заповідника «Стародавній Київ», де сконцентровано велику кількість історичних та архітектурних пам'яток, тому тут і повинна бути сформована пішохідна, туристична, культурна зона. Відповідно буде змінено схему організації транспортного руху. Багато вулиць Подолу стануть з одностороннім рухом, кількість перетинів потоків пішоходів та автівок зменшиться з 24 до 2-3. За розрахунками фахівців, пропускна спроможність вулиць Подолу за такої транспортно-логістичної схеми у два рази перевищить існуючу, середня швидкість руху авт зросте з 6,5 до 22 км/год., а пішоходи отримають пріоритет у русі через проїжджу частину за рахунок підняття рівня пішохідних переходів до височини тротуарів (київське ноу-хау: «лежачі поліцаї» на старовинних вуличках Подолу) [8]. Така увага до Подолу пояснюється тим, що останнім часом саме сюди, а також до «Верхнього міста» перемістились основні туристичні потоки з Хрещатика. Більшість киян та гостей міста нині воліють відпочивати не на головній вулиці столиці, а в інших місцях. Поділ, Конtrakтова площа, набережна Дніпра, Михайлівська та Софіївська площа останніми роками приймають найбільші свята, тому саме сюди йдуть люди у вихідні та святкові дні. При цьому враховується і екологічна ситуація, оскільки експерти вже давно

попереджали про перевищення рівня шкідливих викидів, зокрема CO, CO₂, NH тощо на Хрещатику, Бесарабській площі, вул. Басейній у зв'язку з надмірними автопотоками та вказували про небезпеку прогулянок для людей у цій зоні. Департамент транспортної інфраструктури КМДА інформує, що отримує звернення киян та гостей міста з тим, щоб перенаправити основні пішохідні маршрути до найбільш затребуваних історичних та архітектурних пам'яток, зокрема, до Андріївського спуску, Володимирської гірки, Володимирського проїзду, Михайлівського та Софіївського соборів, а також Конtrakтової, Поштової площ, набережної Дніпра, вул. Сагайдачного. Там люди найчастіше гуляють, а гості столиці прагнуть побувати у першу чергу. Саме там зосереджені цікаві туристичні об'єкти та головні пам'ятки архітектури. При цьому усі названі місця знаходяться в зоні пішохідної доступності та пов'язані між собою фунікулером. Тому вирішувати дилему, де відмовитися від руху транспорту по вихідних днях – на Хрещатику чи у «Верхньому місті» (а саме ця проблема є найбільш обговорюваною нині серед киян), слід вирішувати з урахуванням вищенаведених міркувань та, в першу чергу, думки мешканців Києва. За думкою департаменту благоустрою та охорони навколишнього середовища, нині Київська держадміністрація не планує відкривати Хрещатик для автомобілів у вихідні дні. Це питання буде розглядатися пізніше, коли закінчиться реконструкція Поштової площі та буде наведено лад з іншими пішохідними зонами вихідного дня міста, де розміщені найважливіші туристичні об'єкти. Отже, у Києві найбільш гострою проблемою є не надмірна концентрація туристів у центральних частинах міста, а надмірна концентрація тут автомобільного трафіку. Між тим комплексний логістичний підхід вимагає врахування особливостей руху як туристичних потоків, так і потоків автомобільного транспорту в центральних частинах міст, щоб попередити надмірне скупчення туристів і відповідних транспортних засобів з метою збереження ресурсної бази туризму, поліпшення екологічної ситуації, покращення рівня туристично-екскурсійного обслуговування та якості готельно-ресторанного сервісу тощо.

Структура та складники геологістичної організації туристичного простору міста (ГЛО ТПМ) показані на рис. 2. Основні складники ГЛО ТПМ включають, по-перше, геологістичну ідентифікацію ресурсної бази туризму; по-друге, геологістичне планування туристопотоків, по-третє, геологістичне проектування туристичної інфраструктури, по-четверте, геологістичне проектування ланцюжків поставок [18].

Питання логістики туризму, регулювання туристичних потоків та туристичного навантаження на ресурсну базу туризму є особливо актуальними у випадку сакрального (релігійного) туризму та паломництва. За Ф. Шандором та М. Кляпом, сакральний (релігійний, паломницький) туризм – різновид релігійного туризму, пов'язаний з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів, що знаходяться за межами звичайного для них середовища [9]. Релігійний туризм поділяється на такі основні різновиди (рис. 3): а) паломницький туризм – подорожі представників різних конфесій з паломницькими цілями; б) релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості – відвідання місць, пов'язаних з історією релігій; в) сакральний туризм – відвідання святих місць та сакральних об'єктів різних релігій їхніми адептами з релігійною метою (не просто подивитися, а доторкнутися до святини з метою зміцнення своєї віри [7]); г) езотеричний туризм – поїздки з метою розширення традиційного релігійного світосприйняття, здійснення філософського пошуку в процесі подорожі. Сакральні туристичні об'єкти (за І. Смалем [11]) – це

Рис. 2. Логістична організація туристичного простору міста: структура та складники

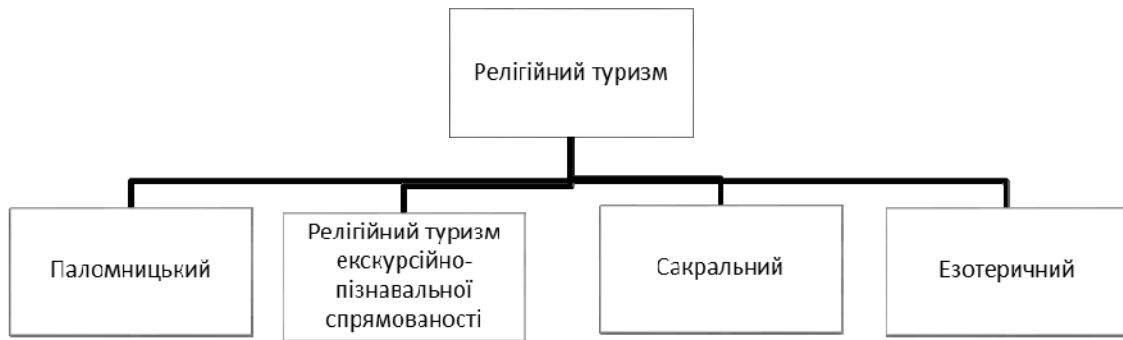

Рис. 3. Сакральний туризм у складі релігійного туризму. За [12]

архітектурні комплекси чи окремі будівлі, в яких відбулися (відбуваються) важливі релігійні події або в них зберігаються історичні релігійні пам'ятки, що приваблюють туристів та стають метою їхньої туристичної подорожі. До таких об'єктів належать: храми (церкви, собори), монастирі, мегаліти, кірхи, мечеті, дацани, костели, пагоди, синагоги, цвинтарі, мавзолеї, окремі могили тощо (рис. 4).

Рис. 4. Об'єкти сакрального туризму. За [11]

Оскільки такі туристи і прочани не задовольняються простим оглядинами відповідних об'єктів, вони прагнуть до безпосереднього контакту з ними (доторкнутися, потерти, поцілувати, відгризти, відколоти шматочок і забрати з собою тощо). І це зрозуміло, оскільки такі туристи (особливо прочани) приходять до сакрального об'єкту не просто з туристичної цікавості, а з певною потребою (життєвою проблемою до вирішення), що може стосуватися релігійних чинників, стану здоров'я, особистих, родинних, кар'єрних та інших негараздів. Згідно Ф. Шандора та М. Кляпа це особлива полімотиваційна модель туристичної поведінки, що складається з афективного та ціннісно-раціонального типів поведінки, притаманних релігійному (сакральному) туризму, паломництву, ностальгійному туризму [9]. Така підвищена «агресивність» туристичного споживання щодо туристичних об'єктів (ресурсів), притаманна сакральному туризму, вимагає обов'язкового передбачення і застосування ефективних заходів щодо збереження та захисту його об'єктів (ресурсів). подібні захисні заходи можуть застосовуватися як

на локальному (огорожі, матеріальні копії, віртуальні моделі об'єктів, їх зберігання у музеях тощо), так і на державному рівнях (заборона вивезення туристами за межі країни речей, фрагментів, що мають історичну, археологічну, антикварну цінність). Як видно з табл. 1, вперше захисні заходи з метою збереження об'єкту сакрального туризму (спорудження огорожі) були застосовані у 1831 р. у соборі Нотр-Дам-де-Шартр (м. Шартр, Франція) з метою збереження дерев'яної статуї тзв. «Чорної мадонни» [2]. Бронзова скульптура Св. Петра, що знаходиться з XIII ст. у соборі Св. Петра (Ватикан), не була захищена від прочан, тому ступня правої ноги, доступна їм, за століття, що минули, стала помітно тоншою [9]. Загадкові кам'яні скульптури тзв. «Культури Сан-Агустіна» у Колумбії стали предметом масового вивезення за кордон, тому уряд цієї країни заборонив вивезення археологічних знахідок з країни ще в 1907 р. [10]. Нині подібні заборони діють у Греції, Туреччині, Єгипті. Незважаючи на це, нещодавно два німецьких студенти відкололи шматок всередині знаменитої піраміди Хеопса (Єгипет) та нелегально вивезли його до Німеччини, нібито щоб перевірити вік піраміди. І хоча було отримано сенсаційний результат (20 тис. років), викраденому у такий спосіб каменю серед науковців та досліджувачів довіри немає.

Нині для збереження ресурсної бази сакрального туризму виготовляють копії об'єктів та показують туристам. Це можуть бути також цифрові та лазерні копії, можливі за сучасних технологій. Так, компанія Factum Arte спеціалізується на створенні цифрових копій культурних цінностей, що знаходяться під загрозою зникнення. Саме у такий спосіб було створено точну копію гробниці Тутанхамона в м. Луксорі (Єгипет), яку нині і показують туристам замість автентичної. А справжня золота маска цього фараона знаходиться у постійній експозиції Єгипетського музею у Каїрі. У серпні 2015 р. під час ремонту освітлення у музеї співробітники випадково відкололи від маски бороду та приклеїли її назад епоксидною смолою, що незабаром було виявлене. Були припущення, що експонат незворотно зіпсовано, але після піврічної праці реставраторів у грудні 2015 р. відновлена маска повернулася до музею. За цю справу персонально відповідав міністр культурної спадщини Єгипту, який запевнив, що процес оновлення маски та перезакріплення бороди фараона успішно завершився (рис. 10). Отже, сакральні туристичні ресурси (об'єкти) можуть постраждати не тільки від надмірної «цікавості» туристів та прочан, але й унаслідок недбалості обслуговуючого ці об'єкти персоналу, який ніби-то повинен прикладати усі свої зусилля для їхнього збереження. Зберегти історичні артефакти релігійного чи містичного призначення від надмірної туристичної цікавості та бажання «забрати з собою» (не кажучи вже про «чорних» археологів) можливо, якщо вчасно зібрати їх у музеї, де вони будуть збережені та доступні для всіх туристів. Це доводить приклад тзв. «Чорних каменів Іки» (Перу) – численних артефактів, пов'язаних із стародавніми культурами Іка, Наска, Паракас у Південній Америці (табл. 1).

У 1960-1990 рр. зусиллями д-ра Х. Кабрери значну частину цих дивовижних каменів (11 тис. з 50 тис. екземплярів), де зображені малюнки з сюжетами, що, м'яко кажучи, ставлять під сумнів прийняту хронологію людських знань про минуле Землі та людської цивілізації, вдалося зібрати у спеціально створеному музеї і тим самим врятувати ці, можливо «кам'яні листи» з далекого минулого (деякі називають їх «бібліотекою атлантів») для людської цивілізації [6].

Висновки. Логістичний підхід щодо забезпечення сталого розвитку сакрального туризму вимагає не тільки пропозицій з регулювання туристичних

Таблиця 1

**Захисні заходи із збереження сакральних об'єктів (ресурсів)
від надмірної туристичної «цікавості» (споживання)**

№	Час, рік	Об'єкт сакрального туризму	Місцезнаходження	Загрози та захисні заходи
1	1831 р.	Статуя тзв. «Чорної Мадонни» з темного грушевого дерева	Собор Нотр-Дам-де-Шартр, Франція	Уся підстава покрита слідами від губ та зубів прочан. Щоб зберегти скульптуру від надто палких обожнювачів, спорудили огорожу
2	з XIII ст. по наш час	Бронзова скульптура Св. Петра, що сидить на папському престолі	Собор Св. Петра, Ватикан	Об'єкт поклоніння – босі ступні апостола. Вважається, якщо загадати бажання, та погладити рукою чи доторкнутися губами ноги, то бажання здійсниться. В результаті за століття, що минули, стопа правої ноги, доступна прочанам, стала помітно тоншою
3	1907 р.	Загадкові кам'яні скульптури тзв. «Культури Сан Агустіна»	Національний археологічний парк Сан Агустін, Колумбія	Масовий вивіз статуй за кордон в кінці XIX ст. (британець Доудінг – 50 статуй). Урядова заборона вивезення археологічних знахідок за межі країн
4	Початок XXI ст.	Єгипетські піраміди, зокрема піраміда Хеопса	м.Каїр, Єгипет	Два німецькі студенти відкололи шматок всередині піраміди та вивезли нелегально до Німеччини (щоб перевірити вік піраміди)
5	Початок XXI ст. (2014 р.)	Гробниця Тутанхамона в Луксорі	м.Луксор, Єгипет	Виготовлено точну копію гробниці, яку і показують туристам (її за допомогою безконтактного 3D сканера виготовила компанія Factum Arte, яка займається створенням цифрових копій культурних цінностей, що знаходяться під загрозою зникнення)
6	1960-1990-ті рр.	«Чорні камені Іки»	м. Іка, Перу	Пошук та масовий вивіз туристами таємничих «чорних каменів Іки». Створення музею цих каменів у м. Іка доктором Хав'єром Кабрера, де вдалося зібрати понад 11 тисяч екземплярів цих каменів (з 50 тис.) з дивовижними рисунками, вік яких точно не визначено. Решту вражають втраченою

потоків та маршрутів, оптимізації їхнього географічного розподілу за DESTИНАЦІЯМИ та всередині них, ефективної логістичної організації туристичного простору, але й різноманітних дієвих заходів із збереження об'єктів (ресурсів) сакрального туризму від надмірної «уваги» туристів та прочан. В сучасних умовах це може бути створення матеріальних або віртуальних копій найбільш цінних та популярних об'єктів сакрального туризму, у т. ч. із застосуванням цифрових та лазерних 3D технологій, їхнє зберігання у сучасних музейних закладах тощо.

1. Антонюк Н., Перспективи розвитку європейського туризму на 2014-2020 рр. / Н.Антонюк, О.Краєвська // Вісник Львівського університету. Серія Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 34. – С. 133-141.
2. Викторова М. Черная дева из Шартра / М.Викторова // Загадки истории. – 2015. – № 32. – С. 5.
3. Доротич М. Красивою була би площа Ринок – якби не будівля мерії / М.Доротич // Високий замок. – 2015. – 28 травня – 3 червня. – С. 9.
4. Доротич М. Проспект Шевченка має стати другою площею Ринок / М.Доротич // Високий замок. – 2015. – 9-15 липня. – С. 10.
5. Доротич М. Офіціанти в кафе «зашивалися» / М.Доротич // Високий замок. – 2015. – 17-23 вересня. – С. 12.
6. Куприянов А. Потерянный мир / А.Куприянов // Загадки истории. – 2015. – №43. – С. 16-18.

7. Локтев О. Путь веры: кто такой паломник /О.Локтев, А.Бычкова // Сегодня. – 2015. – 4 вересня. – С. 20.
 8. Мамчур Н. Подол Станет пешеходным / Н.Мамчур // Факты. – 2015. – 29 липня. – С. 5.
 9. Родионов И. Застежка Святого Петра / И.Родионов // Загадки истории. – 2015. – № 32. – С. 5.
 10. Ромашко М. Часовые времена / М.Ромашко // Загадки истории. – 2015. – № 38. – С. 4-5.
 11. Смаль І.В. Географія туризму та рекреації: словник-довідник / І.В. Смаль. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 208 с.
 12. Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник / Ф.Ф. Шандор, М.П. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 334 с.
 13. Високий замок. – 2015. – 10-16 грудня. – С. 19.
 14. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of Europe “The world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe”, Brussels, 30.6.2010, COM (2010) 352 final. – Mode of access: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0352:FIN:EN:PDF>.
 15. EDEN – European Destinations of Excellence. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/>.
 16. Europe 2020: EU's growth strategy. – Mode of access: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm/.
 17. Smynov I.G. Marketing mix of sustainable tourism: case of the National Nature Park «Synevyr» // In «A new vole of marketing and communication technologies in business and society: local and global aspects»: Monograph / Ed. By Y.S. Larina, O.O. Romanenko. – USA, St. Louis, Missouri: PH «Science & Innovation Center, Ltd», 2015. – P. 433-446.
 18. Смирнов І.Г. Логістична організація туристичного простору (на прикладі сакрального туризму) / І.Г. Смирнов // Збірка статей НІЦ «Знання» за матеріалами VIII Міжн.наук.-практ.конф. «Розвиток науки у ХХІ ст.» – Харків: Знання, 2015. – С. 89-94.
 19. Програма транскордонного співробітництва ЄС «Польща-Білорусь-Україна» на 2007-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pl-by-ua.eu.
 20. Смирнов І.Г. Логістика туризму: навч.пос. / І.Г. Смирнов. – К.: Знання, 2009. – 444 с.
 21. Високий замок. – 2016. – 07-13 січня. – С. 10.
 22. Доротич М. Туристичний рекорд на зимові свята / М.Доротич. – Високий замок. – 2016. – 21-27 січня. – С.11.
 23. Яремко І. Хто у білому прийшов, той білими й пішов / І.Яремко // Високий замок. – 2016. – 3-9 березня. – С. 20.
-
1. Antonjuk N., Perspektivi rozvitku evropejs'kogo turizmu na 2014-2020 rr. / N.Antonjuk, O.Kraevs'ka // Visnik L'vivs'kogo universitetu. Serija Mizhnarodni vidnosini. 2014. Vip.34. – S. 133-141.
 2. Viktorova M. Chernaja deva iz Shartra / M.Viktorova // Zagadki istorii. – 2015. – № 32. – S. 5.
 3. Dorotich M. Krasivoju bula bi ploshha Rinok – jakbi ne budivlja merii / M.Dorotich. // Visokij zamok. – 2015. – 28 travnja – 3 chervnja. – S. 9.
 4. Dorotich M. Prospekt Shevchenka maє stati druguju ploshheju Rinok / M.Dorotich. // Visokij zamok. – 2015. – 9-15 lipnja. – S. 10.
 5. Dorotich M. Oficijanti v kafe «zashivalisja» / M.Dorotich. // Visokij zamok. – 2015. – 17-23 veresnja. – S. 12.
 6. Kuprijanov A. Poterjannyj mir / A.Kuprijanov // Zagadki istorii. – 2015. – №43. – S.16-18.
 7. Loktev O. Put' very: kto takoj palomnik /O.Loktev, A.Bychkovskaja // Segodnja. – 2015. – 4 veresnja. – S. 20.
 8. Mamchur N. Podol Stanet peshehodnym / N.Mamchur // Fakty. – 2015. – 29 lipnja. – S. 5.
 9. Rodionov I. Zastezhka Svjatogo Petra / I.Rodionov // Zagadki istorii. – 2015. - № 32. – S. 5.
 10. Romashko M. Chasovye vremeni / M.Romashko // Zagadki istorii. – 2015. – № 38. – S. 4-5.
 11. Smal' I.V. Geografija turizmu ta rekreacii: slovník-dovidnik / I.V. Smal'. – Ternopil': Navchal'na kniga – Bogdan, 2010. – 208 s.
 12. Shandor F.F. Suchasni riznovidi turizmu: pidruchnik / F.F. Shandor, M.P. Kljap. – K.: Znannja, 2013. – 334 s.
 13. Visokij zamok. – 2015. – 10-16 grudnja. – S. 19.
 14. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of Europe “The world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe”, Brussels, 30.6.2010,

- COM (2010) 352 final. – Mode of access: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0352:FIN:EN:PDF>.
15. EDEN – European Destinations of Excellence. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/>.
16. Europe 2020: EU's growth strategy. – Mode of access: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm/.
17. Smyrnov I.G. Marketing mix of sustainable tourism: case of the National Nature Park «Synevyr» // In «A new vole of marketing and communication technologies in business and society: local and global aspects»: Monograph / Ed. By Y.S. Larina, O.O. Romanenko. – USA, St. Louis, Missouri: PH «Science & Innovation Center, Ltd», 2015. – P. 433-446. DOI:
18. Smirnov I.G. Logistichna organizacija turistichnogo prostoru (na prikladi sakral'nogo turizmu)/ I.G. Smirnov // Zbirka statej NIC «Znannja» za materialami VIII Mizhn.nauk.-prakt.konf. «Rozvitok nauki u HHI st.» - Harkiv: Znannja, 2015. – S. 89-94.
19. Programa transkordonnogo spivrobitnictva ЄS «Pol'shha-Bilorus'-Ukraina» na 2007-2013 rr. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: www.pl-by-ua.eu.
20. Smirnov I.G. Logistika turizmu: navch.pos. / I.G. Smirnov. – K.: Znannja, 2009. – 444 s.
21. Visokij zamok. – 2016. – 07-13 sichnja. – S. 10.
22. Dorotich M. Turistichnij rekord na zimovi svjata / M.Dorotich. – Visokij zamok. – 2016. – 21-27 sichnja. – S. 11.
23. Jaremko I. Hto u bilomu priyshov, toj bilimi j pishov / I.Jaremko // Visokij zamok. – 2016. – 3-9 bereznja. – S. 20.

Подано до редакції 13.11.2016

Рецензент – доктор географічних наук Г.І. Денисик